

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵՐ ԱԶԳԻՆ ԻՆՔԻՂԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐԻՆ Է

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ
ՆՊԱՏԱԿԸ

Մեր ազգային անկախութեան վերջնական կուրուստէն յետոյ, եթէ լուսանորոգն Միութարայ ձեռնարկը կը ճանչնանք իբրև մեր տոհմային կեանքին վերանորոգութեան բարոյական և մտաւոր հոյակապ Գործը, պէտք էնք նաև ճանչնալ որ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան 12 տարիներէ ի վեր յարաճուն և բեղմնաւոր գործունէութիւնը կը հաստատէ յայտնապէս, թէ Պօղոս Նուպար փաշայի այս վսեմ գործը, մեր երբեմնի բաժանելու հայ սրտերուն, մտքերուն, հոգիներուն վերջնական չափապաւնով ամուր սիրազօղը կը գտնուայ, հայկական ազգային ոգին վերարծարծելով ու զայն ազատ ազգերու պատուանդանին վրայ բարձրացնելով, և դարձեալ՝ Բարեգործական այս սուրբ Միութիւնն է որ կանգնեց Հայոց համար տնտեսական, յառաջադիմական և քաղաքակրթական այնպիսի բարձր բեմ մը՝ որուն վրայ աշխարհի մէջ հայը կը տեսնուի ազգային Միութեան գաղափարին գիտակից, ցեղային ժառանգութեանց զարգացման նախաձեռնող իր և առակ օգնութեան հասնելու վերջնական սպառնացող վտանգներուն դէմ, պաշտպանելով իր գոյութիւնը, և բաղձալի օրուան Յոյր՝ իբրև մշտապատ լապտեր՝ անշէջ պահելով սրտին մէջ։ Կը սիրենք կրկնել թ. Միութեան փոխ նախագահ և ամենահռչակուն գործիչ Ե. Աղա-

թօն Պէյրի՝ տարիներ առաջ մարգարեական ներշնչելովով արտասանած բանախօսութեան սա մասը.

«... Հայկական Միութիւնը հսկայ չէք մ'է։ Ամէն հայու սրբազան պարտականութիւնն է այդ չէնքին մէջ իր բաժինը ունենալ. հարուստը մեծ քարերը կը բերէ, աշխատաւոր դասակարգն ալ կիրն ու աւազը, որոնցմով կ'ամրապնդուին քարերը և ամենահաստատ ու անքայքայելի չէնք մը մէջ տեղ կու գայ։...

Միութիւնը՝ Ազգինն է, ամէն հայու կը պատկանի հաւասար։ Միութիւնը ձերն է, մերն է, ամենուի է. Միութիւնը խորութիւն չի ճանչնար, իր բնաբանն է՝ ամէնը Միութեան համար։ Այս պէտք է ըլլայ ամենուի կէտ նպատակը։

«... Ի՞նչ ընենք. ճակատագրի՞ր՝ անողոք և անխել նայ՝ կը հալածէ Հայ Ազգը. մենք պէտք չէ որ յուսահատինք, ընդհակառակը. պարկեշտ աշխատութեամբ և բարի կամեցողութեամբ պէտք է որ մաքառինք ճակատագրին դէմ, և վստահ ըլլանք որ... գէշ օրերուն պիտի յաշորդեն բախորութեան օրեր։ Կը հաւատամ բացարձակ համոզումով որ Միութիւնը կը քալէ և պիտի քալէ, ցորչափ հայ ժողովուրդը կայ և կը մնայ այս աշխարհիս վրայ։»

Նաև կարևոր կը համարինք զետեղել հոս Վ. Մալգեանի նոյն առթիւ խոյանքով արտասանած բանախօսութեան սա մասերը.

«Անոնք որ մօտէն ուսումնասիրած են Միու-թեան վարիչներու մտայնութիւնը և ուղղու-թիւնը, անոնք որ թափանցած են այս պատուա-կան գործին հիմնական սկզբունքներուն և պայ-մաններուն, դժուարութիւնն պիտի չի քաշեն՝ ինծի հետ սա որոշ հետեւութիւնները ամփոփելու»:

Թէ, Հայկական ընդհ. Միութիւնը կոչուած է ըլլալու միութեան գիծը՝ աշխարհիս ամէն կողմը ցրուած տարտղեմը հայութեան, եղբայրակցու-թիւնը՝ բոլոր հաստատմանքուն և գաղտնածնե-րուն, պանդուխտը և տարագիրը՝ հայրենի օճա-խին միացնող կապը, մէկ խօսքով՝ հայը հայուն կապող միութիւնը:

Թէ, անիկա կոչուած է ըլլալ օգնութեան փա-րուը՝ թափառալից մշտահալած հայութեան, — փոթորիկէ բռնուած աղէտախի՛ն՝ ապստոլեանն լոյսը, թշուառութեան ճիւղաններուն մասնուած կարօտեալին՝ գթութեան լոյսը, ուսման և գիտութեան շնորհներէն անժառանգ զրկուած մանկուիկն համար՝ կրթութեան լոյսը:

Թէ, անիկա կոչուած է ըլլալ արդարեւ զինք-նօցութեան զարցոյցը, քանզի հայուն պիտի սորվեցնէ արհամարհել օտարը որ անտարբեր է և չի սպասել զրացիին որ շահատէ՛ն է, անիկա հայուն պիտի սորվեցնէ օգնել հայուն:

Թէ, անիկա կոչուած է ըլլալու ազգային դրա-մատունը՝ ոչ միայն կարօտեալին և աղէտեալին, այլ նաև գործաւորին ու մշակին համար, որոնց աշխատութեան պայմանները բարւոքելու պիտի հաշմատի և արդիւնաւորման նոր միջոցներն պի-տի հայթայթէ:

Թէ, անիկա կոչուած է բարեբան անկախու-թիւնը հնչակելու. անիկա է որ այդ սոցալական անուշով ընդհանուր զօրոքակցութիւն մը յառաջ պիտի բերէ ազգին մէջը, և պիտի զարթոցնէ հա-մերայնութեան գաղափարը և կարգապահու-թեան ոգին, վեր բռնելով ազգասիրութիւնը և բարեգործութիւնը՝ դասանաճի խտրութենէն և կուսակցական խնդիրներէ:

... Եթէ մօտէն հայ, որ իր ցեղին ներկայ դժբախտութիւններով և վաղուան անտրոշու-թիւններով կը մտահոգուի, իր համեստագոյն բաժինը բերէ Հայկական Միութեան, մին՝ իր տաղանդը, միւսը՝ իր դրամը և ուրիշ մը՝ իր աշխատութիւնը, կը վստահացնու՛մ ձեզ որ Միու-թիւնը՝ անեղհեմէ գերագոր և հեռգհեմէ գերա-գանց՝ քիչ ատենէն կարող պիտի ըլլայ հրաջքներ գործել այս խեղճ ու անխիրական ազգին մէջ»:

Եւ մենք անցնենք թէ, այս միութիւնն և ազգային ինքնապաշտպանութեան մարմնացումը, քանի որ սակէ կը բղիթի ազգային լուսաւորու-թիւն, տեսնակցան գարգացում ու բարոյական վերանորոգութիւն հեռի քաղաքական ձկտումնե-րն և կուսակցական միջանքներէ:

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ԵՐԶԱՆԸ

Աշխարհաւոր պատերազմի նախնական ժողո-րներուն իսկ՝ Բարեգործական Միութիւնը դրա-մական ստատիկ անձկութեան կը մատնուի, վասն զի «Յորաբորիտու՛մ հաստատուելով՝ դրամական

փոխանցումները կանգ կ'առնուն, որուն պատ-ճառաւ Միութիւնը իր կրթական յանձնարարու-թեանց հանդէպ նեղութեանց կը մատնուի՝ Գէլէ-կեան որբանոցը, Վանի վարժարանները և սեփական ուրիշ զպրօքներու մատակարարու-թեան տեսակէտով, և Թիւրքիոյ մէջ Հ. Բ. Միու-թեան՝ մասնաժողովներու դրամական առաքում, ներու յանկարծական կասեցումը: Ստորջ տառնա-պի մատնուած Միութիւնը՝ ի տես Հայաստանի բիւրյալի կարօտեալներուն, կը հարկադրուի ա-ղեկարար ընդհանուր կոչը հրատարակել՝ ազգային համերաշխութեան և եղբայրական օժանդակու-թեան ի նպաստ:

Միութեան Ատենադպիրն Տ. Վ. Մալէզեան 1914ի հոկտեմբերին կը գրէր «... Թուրքիա եւ պատերազմիկներու շարքը անցնելով, մեր սիրելի հայ-րենիքը կը սպառնայ սուրբ և հուրի մէջէն ոտքի կու- խան ըլլալ: Եւ, աւա՛ղ, անհամար զոհերու և թշուառնե-րու կոծը անգոր կ'ըլլայ խեղդելու պոռթկացող կեր-բեր սանձաւա՛կ: Խաղաղ և խաղաղ փոթորիկ մըն է որ կը պայթի նորէն»:

Եւ ինչպիսի՞ մուլտցի փոթորիկ մը կը ծագի ընդդէմ Մայր հայրենիքի անմեղունակ հպու-թեան... Անխտիբ գինուորութեան կը կոչուին քսանէ քսանուորներէն զտրեկան պարբը՝ ուրով միլիտարուր հայ ընտանիքները կը մնան անտէր անտուաղ: Արդէն 1914ի նոյեմբերին սո-վը ստանկանալ կը սկսի բովանդակ Թիւրքիոյ մէջ: Ղոչն պահուան Հ. Բ. Միութիւնը Ամե-րիկայի հայութեան կ'ուղղէ օգնութեան կոչ մը սա պէս սկսած. «Մեր հայրենաբնակ եղբայր-ներն ու քոյրերը որ արդէն կը տուապահին տըն տեսական ծայրագոյն անձկութեան մէջ՝ անօ-րինակ հոգեանաշլու՛թեան մը մատնուած են...»:

Խոր ու լայնատարած թշուառութեան մը ար-հաւիրքը ցցուած էր բոլորը երկրին դէմ: Ամե-ն կողմէն տարտափ ու տագնապի ձայններ կը լը-սուէին. այնպէս որ 1914ի դեկտեմբերին գար-հուրելի ցուրտներուն արդէն 100.000 փախստա-կան հայեր ամենախրդճակ վիճակի մէջ կող-կաս ապաստանած էին:

Տփղիսի Ղապասից կեդրոնական Յանձնաժո-ղովը՝ կացութիւնը հեռաքրով զեկուցանելով առ Ղախաբաշն Հ. Բ. Միութեան, սա ի Գահիրէ, իսկոյն կեդրոնական վարչական ժողովը ար-տակարաք նիստի հրաւիրելով, ընդհանուր Հան-գանակութեան մը ձեռնարկել վճռած էր և հե-ռաքրով Տփղիսի վերոյիշեալ Յանձնաժողովին 10.000 բուլբիկ «Արիպողական նկատաւ» մը փութացուցած էր:

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԻԻՑԱԶՆԱԿԱՆ ԶԻԳԵՐԸ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

1915ի սկիզբը, Միութիւնը Արտասահմանի Հայութեան ստիպողական սրտախղճ կոչեր ուղ-ղելով, ընդհանուր հանգանակութիւն մը բացուած կը յայտարարէ՝ ի նպաստ Հայաստանի գաղթա-կաններու՝ նախազգուշութեամբ վսեմ. Պոքոս Ղու-պար փաշայի և փոխ-նախագահութեամբ՝ վսեմ.

եղադույ Արթին փաշայի, որոնք հետզհետէ հեռացող բազմաթիւ տասնեակ հազարի թուրքներ կը փութացնէին Տփլիսի կեդր. Ղապատից Թանձմառողովին և Վեն. Գէորգ Ե. կաթողիկոսին՝ որոնցմով բիւրաւոր հայերու կենտրոն ստանահանութենէ կ'ազատեն:

Միութեան Պաշտօնական ամսաթիւթի մէջ հրատարակուած Ղապատից ցուցակները տեսնելով, ժամանակին ծովածաւալ աղէտներու դարման մատուցանելու համար՝ ընդհանուր Սլուսասանի հայութեան առատութենէ նուիրատուութիւնը, ընչազուրկ, մերկ, սգաւոր, արիւն արտասուող փախտական եղբայրներու համար հայկական լուսններու առատ հոսանք մը ձնացունելուն երևոյթը ստուգել միութեամբական է՝ քանի որ ան յուսացումէն աւելի փայլուն արդիւնք մը կու տայ: Վսեմ. Պողոս Ղուպար այդ մասնաւոր Հանգանակութիւնը 1915ի մարտին կապուած կը հռչակէ և անոր տեղ՝ «Յօգուտ Ազգային Շահերու Պաշտպանութիւն» տնտղոսով կը բանայ նոր «Ընդհանուր Դանդախակութիւն» մը, անկախաբար Հ. Բ. Ը. Միութեան ծրագրի որամագրութենէն:

Հայաստեցի փաշայի այս վսեմ նախաձեռնութիւնն այլ իսկոյն գնահատուելով Ազգէն, Նորին Վեն. Գէորգ Ե. կաթողիկոսը զինքը իւր լիազօր պատուիրակը կը նշանակէ դաշնակից պետութեանց հանդէպ և կ'օրհնէ ձեռնարկը ու կը խրախուսէ՝ Ազգային Շահերու Պաշտպանութեան գործին յառուել կարեւոր հիմնարկ մը գոյացընելու նոր հանգանակութիւնը՝ Արտասանմանի մէջ:

1915ի մայիս 2ին հեռագրական կոնզակը Նորին Վենիքապետութեան առ Վսեմապատիւ Նուպար՝ կը խրախուսէր անմիջապէս լուրջ մեկնել և ձեռնարկել Ազգային դատի պաշտպանութիւնը և իբրեւ նախագահ Ազգային Պատուիրակութեան, (ըստ առաջնոյն բաղկացեալ Գեր. Գէորգ Արքեպ. Իսթիսեանէ, Վսեմ. եղադույ Արթին փաշայէ և Տ. Թ. Մուստիշեանէ) գործել ի նպատակ թովանդակ ազգին:

Մէկ կողմանէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը շարունակելով իր նպատաներու աւարդումն առ տարաբախտ կորստալիւններ ի փութելու և ի կողմաս, միւս կողմանէ Յօգուտ Ազգային շահերու Պաշտպանութեան Ազգային հիմնադրամը բաղկացնելու առատաձեռն նուիրատուութիւնները հայ հարուստներուն՝ որոնք գումարին մեծամասնութիւնը Պողոս փաշան փոխադրելու յուլով ի կողմաս կամ յեշտիմանէ առ Վեն. կաթողիկոս, նախընտրաբար և անխտրաբար հայ կամաւորական կազմակերպութեան պէտքերին գործածելու համար, և այլն՝ ստեղծեցին գրութիւն մը որով հայութիւնը բարոյապէս և նրիկապէս ի սպաս շնչունելու վտանգէն ազատեալ:

Անտարակոյս՝ մերձաւոր ապագային օրհնութեան և երախտագիտութեան առաջդրող պիտի դառնան բոլոր այն հարազատ հայորդիներն Ամերիկայի, Եւրոպայի, Եգիպտոսի և Ռուսաստանի, որոնք զուտ Ազգային-Քաղաքական բնոյթով մեր ցեղին պաշտպանութեան կենսական

գործին նպաստելու համար անձնուէր գործուելութեամբ բուրբուրելով Հայր Հայութեան Նուպար փաշայի շուրջը, համերաշխ և խունձ քնթացքով մեր ազգին վերջնական փրկութիւնը պատրաստելու կը ճգնին և պիտի յարատենն:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՅԱՐԱՋՕԴԻՑ Ե ԶԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ազգօգուտ Միութեան տեղեկագիրները, յայտարարութիւնները, գործերը և արգասիքներն ուսումնասիրելով՝ ինչ որ համոզում ձնացուցած էինք և կ'ուզէինք ուղերձով մը մեր գանազանադաւան եղբայրներուն շնչուել, նոյնը արդէն 1912ի Միութեան Ամօրեայ Պաշտօնաթիւթի Մայիսի պրակին մէջ համոզիչ քաղցրաբանութեամբ Ե. Ազաթօն պէյի հրատարակած ըլլալը տեսնելով՝ կ'ընդօրոյնակենք հետեւի մասերը:

«Եղեկատու Նայութիւնը, որ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ազգաշէն և մարգասէր գործին ծնունդ տուաւ—հասարակ համար Եղեկատուական Հայր Ինքեղը կարար կը զգայ—իր անդամները շարքին մէջ ունի շատ մը կաթողիկ և բողոքական Հայեր. նոյն պէս իր 100ի մաս մեծ ու փոքր Մասնաժողովներուն մէջ ունի կաթողիկ և բողոքական վարիչներ. Գահիրէի կեդր. վարչ. Ժողովին երկրորդ առնեալական է Վսեմ. Եղադույ Արթին քաշա, ինչպէս Խորհրդականներէն մին և Տիար Տիար Թիֆլիզցիները, որ մեր զաւուրթիս կանաւոր կաթողիկներէն են. Հայէպի Մասնաժողովին առնեալական է Տփլիս. Շահուտեան, Խարբերդի Մասնաժողովին առնեալական է Բրաթ. Կիկ. Թիֆլիսեան, Սփիւռքի Մասնաժողովին առնեալական է Պատ. Շահ. Վլենտան, պատուական բողոքական Հայեր Վիեննայի Մասնաժողովին առնեալական է Գեր. Գարբրէլ վարչ. Մենձիշեան որ Միութեան անդամներէն էն նշաւ նաւորներէն է. այս Թուարկումը երկուր պիտի ըլլայ, բայց ինչեք վերջապէս կ'. Պօլսի Մասնաժողովի գանազան Տ. Մարալեւ Հիւրմիւլ, պատուական կաթողիկ Հայ մը և Խորհրդականներէն Տ. Վահան Մատթէոսեան, սիրուած բողոքական Հայ մը:

Խոսքս գումակեց եղբայրներու ուղերձով կը կրկնենմանեցէ մեր օրինակին, սիրեցէք ձեր Հայ կաթողիկ և բողոքական եղբայրները, նոյն իսկ, եթէ առնեց ձեռք ձեռք փախի՝ զուգ անոնց մտնեցէ. մի՛ մոռնաք որ միեւնոյն ազգին գանալիկներն էք:

Մեր Առաջնորդներէն, Պաշտպանութեան և Պատուելիներէն կը խնդրենք որ իրենց քարոզներուն և խօսակցութեան մէջ յորդորեն ժողովուրդը որ սիրէ իր Հայ եղբայրը, քանց իր գումանակին նայուն:

... Ո՛վ Գերազալածանք, կ'աղաչմ մեր ներշնչուից Արշալոյսն ոգիով և կրօնաբէր ձեր հօտին բարեկեցիկ Հայ կաթողիկները՝ որ ստանց խորանքի Նայութեան նուիրած Հայի. Բարեգ. Ընդ. Միութեան անդամակցին. հետեցէ Գեր. Մենձիշեանի բարձր օրինակին, ու մեր յարգելի գործակիցներէն: Եղադույ Արթին փաշային, Միութեան հարազատներուն, Թիֆլիզցիներուն, Մարաքաներու բարձր օրինակին:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ

ՎՍԵՄ. ՊՈԴՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

Զմինոնիացի Պետական Սյր Մեծ Նուպար փաշայն՝ որ այժման քաղաքագիտական լայն հանձնարով Եգիպտոսը բարեկարգեց և Արևելեան Ազգաց պատմութեան մէջ փառաւոր յիշատակեւորով անմահացաւ, անմահ է նաև ինքը մեր ազգին համար՝ քանի որ 1851 թիւ Յիսկանհիւրէ ծնունդ

ընկերութիւնները գինքը նշանակեցին իրենց վարչական ժողովի անդամակից:

Հաս Եգիպտական կառավարութիւնը փութաց օգոստիլ երիտասարդ Պոզոսի աշակերթիւնէն, անուանելով զինքը պետական երկաթուղեաց վարչապետ: 7 տարի անընդհատ աշխատութեամբ Եգիպտոսի երկաթուղեաց ինքնուկ վիճակը այն աստիճան բարեկարգեց՝ որ ստուգիլ յառաջադրմ ազգերու երկաթուղեաց գիրքին բարձրացուց զայն:

1899 թիւ Գունուար 15 թիւ վաթիսանելով հռչակաւ նուն հայրը, ի հարկէ և յիրաւանց ինքը յաշորդեց ծնողին և Հայկական Գաղու թիւն ներկայացուցիչն եղաւ: Այն թուականէն սկսեալ Պոզոս փաշան ինքզինքը հռչակով և սրտով նուիրեց հայ ազգին շահերուն անձնուէր պաշտպանութեան: Իր ձայնը գրեթէ միշտ վճռական կը հանդիսանար տարածայնութիւնները և կուսակցութիւնները համաձայնութեան բերելու: Դպրոցական և բարեգործական ամէն ձեռնարկներու կազմակերպիչը և քաշայնողն ըլլալով՝ հայ հայրենակիցներուն վիճակը անընդհատ բարւոյթելու կը հօգնէր:

Իր գրամական ուժերովը օրիորդաց և մանչերու դպրոցներ, որբանոցներ, արհեստանոցներ հաստատեց և նոյն իսկ դրամական պոյրսիլ հաստատելով, բազմաթիւ հայ ուսանողներու նպաստեց: Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ամերիկայի և Զուիցերիոյ համալսարաններու մէջ իրենց ուսումներն աւարտելով՝ երկրաշափութեան, ճարտարապետութեան, բժշկութեան, իրաւաբանութեան, մանկակրթութեան և այլ գիտութեանց վկայականներ ստանալու:

1906 թիւ հիմնած Հ. Բ. Ը. Միութիւնը՝ Պոզոս Նուպար փաշայի հոյակապ անձնաւորութեան գործերուն պերճախօս մարմնացումը պիտի ծնայ յաւէտ պանծալի: Նուպար փաշա իբրև հնարագէտ՝ երկրագործական զանազան տեսակ մեքենաներ և մանաւանդ ինքնաշարժ հիդրանտ (laboureuse automobile) մը հնարած էր, որ 1908 թիւ Ֆրանսական լա Նապիլի հանդէսին մէջ նկարագորակած էր և մենք ալ բազմազէպի մէջ տեղեկութիւններ տուած էինք. այդ կարեւոր գիւտին համար հնա-

րիւ փաշան ոսկիէ շքանշանի և պատուոյ 15 գէնի արժանացած է, ինչպէս նաև երկրագործական ընկերութիւններէ գնահատուած՝ Միլա, նու 1906 թիւ Աշխարհահանդէսի տանին՝ հողի վրայ նիւթական փորձերն ևս ամենապատուական կերպով գործադրելուն, որով Ոսկեայ Մեծագոյն Մետալիոնի արժանացաւ:

Երբ ի Հոռմ՝ երկրագործական Միջազգային Հաստատութիւնն հիմնուեցաւ՝ որ Միացեալ Նախահագաց քաղաքացի Պ. Նիւպէնի սկզբնական գաղափարն էր, իտալիոյ ներկայ Վիկտոր Եմմանուէլ թագաւորն ըմբռնելով կարեւորութիւնը ամէն գիւրութիւն և ձեռնառուութիւն ընծայելու

Ն. Վ. ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

(Հայր Ն. Վ. Պոզոս Նուպար փաշայի)

Ծն. 1822 — † 1899

տուա Պոզոս Նուպարին, մեր ազգին այժմեան վերականգնումի Անդեանին:

Պոզոս փաշան նման իւր հօրը՝ գլխաւոր ուսումները Զուիցերիոյ և Ֆրանսայի մէջ ստացաւ: 24 տարեկան հասակին Արհեստից և Զեռաւ գործութեանց վկայականն ընդունելով՝ բարիզէն Եգիպտոս դարձաւ և ինքզինքը երկրագործական էլեմտական և ճարտարարհեստական գործերու նուիրելով, Պէհերայի ընկերակցութեան հիմնադիրներէն մին եղաւ և այնպիսի վարչական և ելեմտական տաղանդի բարձրութեամբ ղեկավարեց ընկերութիւնը և իրեն յանձնուած ամէն գործերը՝ որ իսկոյն բազմաթիւ հին և նոր

փառքն ունեցաւ Եղգիտական կառավարութեան, որ տղին Հաստատութեան իբրեւ յարմարագոյն պատուիրակը Պօղոս Ղուկաս փաշան կարգեց: Տեղի ունեցած ժողովներու ատեն Պօղոս փաշայի երկրպագործական բարձր տաղանքը ի յայտ գաւ: Եւ այլ նիստերուն ոգին և առաջնորդը դարձած էր և մայրուն մասնաժողովին փոխ - նախագահը միաժամութեամբ ընտրուած էր. և անտարակոյտ նախագահ գիւղը դրած կ'ըլլային, եթէ միջազգային օրէնքի մը համաձայն պարտաւոր չըլլային միջազգային համաժողովի երկրի ազգութեան շնորհիւ նախագահութեան պատիւը: Հարկ է աւելցնենք՝ որ Խոտայիոյ թաւազարը պայտօնապէս շնորհակալութիւնները յայտնած էր մեր ցեղին պարծանք Վսեմ. Պօղոս Ղուկասին:

Եւ այսպիսի ազնուազարմ և հանճարեղ հայու մը պէտք էր անշուշտ դիմէր Հայ ազգին կաթողիկոսը՝ Թորոքահայաստանի Բարեկրօնգուններն ձեռք բերելու աշխատութեանց համար, ինչ որ տեղի ունեցաւ 1912ին: Ամենուն ծանօթ է թէ ի՞նչպիսին յաջողակութեամբ ի զուգի տարաբան փաշան՝ Ռուսիոյ, Գաղղիոյ Ֆրանսայի և Պետքիի արքայներէնքներու առջեւ՝ համաձայնութիւն ձեռք բերելու և 1914ի փետրուար Եր որոշման գիրը հաստատել տալու, որով հայութիւնը կենսաթիւ և ստացուածքի ապահովութիւնը պիտի ունենար՝ օտմանեան դրօշակին տակ Արս անկեղծ ճիգերն հազիւ թէ յաջողութեամբ պտակուելու շաւիղ մէջ մտած էին, երբ համեմարուեան պատերազմը առիթ տուաւ մեր աշխարհին հաւառաբան տաւրածին և աննախընթաց կոտորածին:

Երբորդին Հայ վաստակաւորը վշտանալ և սգաւկիր բայց անվհատ, վերստին կը ձենաւարկէ հայութեան աղէտները գործացնել և մարդկային կարելի հնարքները օգտագործել՝ փարսկականները փրկելու, սովեթականներուն հաց հասցնելու և բովանդակ մնացեալ հայրենակիցներուն համար՝ Իսախանքի պետութեանց դիւանագիտական համաձայնութեամբ գոնէ փոքր հայրենիք մը հաստատել տալու՝ խաղաղութեան վերադարձին:

Անտարակոյտ, երեք տարիներէ ի վեր թափած իր ճիգերը ապարդիւն պիտի չի մնան: Երկինք և երկիր պիտի միմեան ապաքին հօգը կամքի զոհողութիւնները պտակելու և յանուն արդարութեան և քրիստոնէութեան թափուած հայոց արեւին և ցամաքաւ սոկոյրներէն՝ վերականգնել Հոր Հայրութիւն մը՝ որուն իղձերը ի ձեռն յաղթական դաշնակցաց՝ վերջապէս զոհացումն պիտի գտնեն:

Փոքր ի շատէ յիշատակած ըլլալու համար Ղուկաս փաշայի մարդասիրական և հայրենաւ սիրական հոգածութիւնը, աւելցնենք՝ որ ինքը իբրեւ Հայր Հայրենացի՝ իր բազմապատիւ զբաղումներուն մէջ, մտքով և սրտով Միջազգային և Արաբիոյ անապատները տարազրուած և մահուան դուռն հասած հայութեան բեկորները վերադարձնելու համար՝ անապատը յաջող գիտումներ ըրած է և կ'ընէ Միացեալ Դահլաճաց, Զուիցերիոյ և ուրիշ չէզոք պետութիւնաց ներկայացուցիչներու մօտ: Նոյն իսկ անոնց դրամ և

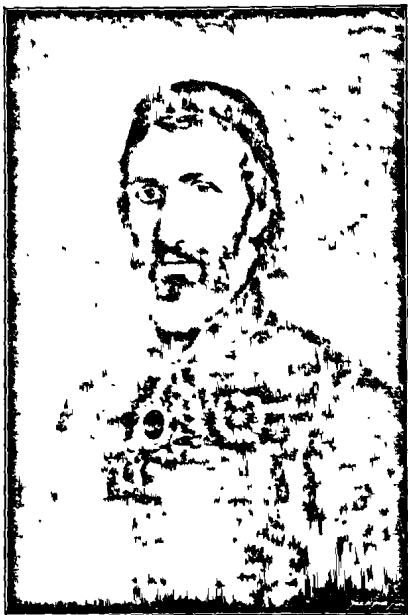
ուտելիք հասցնելու փոյթն ունենալով և նպատակին հասնելու միջոցներ իրեն չպակտելով՝ յանուն մեր սուրբ կրօնքի և յանուն մարդկութեան, կը համարձակինք մեր ընթացողութեան յարգողին զոհման և բարոյական ամէն աշակցութիւնի ընձեռն վսեմ. Պօղոս Ղուկաս փաշային՝ որ յաւիտենան չայ Ազգին երախտագիտութեան արժանի է և որուն ամէն խոհական ազգարարութեանց, ամէն մտաւորական հայ հպատակելու պարտական է՝ Միութեան և Հաւատարմութեան և Ազգային Դատի Մարմնացում նկատելով Մեծի Ղուկաս փաշայի այս արժանաւոր Պայազատը:

Հայկական այս սուրբ դաշնակցութեան հիմնադիր համեստագիր կենսագրութիւնը տալի վերջ, պատշաճ կը համարինք Ղուկաս վսեմութեան յամենայնիւ աշակից, աշխատակից, համարաշխ, հաշտարար պաշտօնական, սիրուած և յարգուած իսպառիկ Արքիմ փաշային, Միութեան անկենսաւոր փոխ-Առնակապետին կեանքին գիշաւոր գիծիւր ներկայացնել, զիս աւելի մանրամասնութեամբ պատմութեան հրապարակութիւնը տալիկայ տարուան ընթացքին յետաձգելով:

ՎՍԵՄ. ԵԱԿՈՒՊ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱ

Նախնիքը Մեծին Միեթիարայ հայրենիքէն՝ Սեբաստիայի ժեյ գարուն գաղթած են ի Պօղոս փոքր տղայ կէսին՝ ցեղին մէկ մասը կը հաստատուի ի Գահինէ: Հայրը Արթին պէյ և մայրը կատարին՝ կատարայ բարեպաշտութեան տիպարներն: 1842 թն Են խազակ Արթինը որ Եգիպտոսի հայութեան և կաթողիկէ կրօնքին ամենապատուական ներկայացուցիչներէն մին է:

Խազակ Արթին և իր եղբայրը Եւստիպ պէյ՝ Միեթիարեանց սաներն են՝ քանի որ Բարիգու Մուրատեան վարժարանը կրթուած են. ապա իրենց ուսումը կատարելագործած են Ղոթթը Տամ տ'Սիլայի դպրոցին մէջ 1855ին 1860ին: 1866ին Եւստիպ Արթին Եւրոպայի շատ մը պետութիւններու մէջ ճամբորդած է և ուսումնասիրած անոնց քաղաքակրթութիւնը և ուսած իրաւագիտութիւն, [Էդուներ, Գրականութիւն, Քաղաքակրթութիւն կայլո: 1873ին Իսթաթլէ փաշա Խալիլի որդւոց և ուրիշ իշխանաց դաս տխարանքը դրուի: և 1878ին Եւրոպական Բաժնի քարտուղար կը նշանակուի: Չանապան պատերազմից ետք և մեծարարներու արժանաւայէ վերջ՝ 1879ին կ'ամուսնանայ Օր. Իրամ Ալաւ Էլքիտի հետ. նոյն տարին Ենմանից նախարարութեան հայտնածական տուրքերու յանձնարարութիւն քարտուղար կ'ըլլայ: 1880ին ասորին Եգիպտական կառավարութեան ամէն նախարարութեանց մէջ գործօն պաշտօններ վարած է և շատ մը կամեանքներ, զբաղան և գեղարուեստական հաստատութիւններու անդամ եղած, ու Արաբական Արեւելեան թանգարանին հիմնած: Ար-

ԱՐԹԻՆ ՊԷՑ
(Հայր Եղիշի Արթին Բալայի)
ԴՆ. 1800 — † 1859

դարակորով Պէյը 1883ին Տուզանքներուն Հաւաքային Ցանձնախումբին նախագահ և պետական խորհրդական անուանուած և մոքսմաշէգի աստիճանին բարձրացած էր. յաջորդ տարին Հասարակաց կրթութեան նախարարութեան Նրկորդ Ատենադպիրը անուանուած ըլլալով, իսկոյն նախնական միջնակարգ և բարձրագոյն վարժարաններու ծրագիրները կը բարւոքէ, վարժապետանոց, արուեստից, ձեռարուեստից, աղշկանց դպրոցներ կը բանայ, կային:

Թէվֆիք Խտիվը Նրկաթուղւոյ հոգաբարձութեան մատակարար կարգելով զինքը, նա ձեռնարկէ նոր ճամբաներ, կայարաններ և այլն շինել, նորոգել, ընդարձակել. Խտիվը 1886էն մինչև 1906 զինքը հասարակաց կրթութեան նախարարութեան Բ. Ատենադպիրը կարգեց, կալուածատու մարի Ցանձնաժողովին և ուրիշ այլազան պաշտօններու կոչեց. 1895ի Նրկազործական ընկերութեան մէջ մտաւ. իսկ 1906ին Ապերտէնի Համալսարանին իրաւագիտութեան ուսուցչապետ անուանուեցաւ: Պետութիւնները 12 տեսակ շքանշաններով զինքը պատուելէ գատ,

Եղիպտոսի վերջին Սուլթանը՝ Շեհուսի մեծ ժապաւնիս կարգաւը պատուեց զինքը, ի Գահիրէ Պօղոս Նուպար փայայի հետ Հ. Բ. Ը. Միութեան առաջին հիմնադիրներէն եղաւ, որուն Փոխ - Նախագահն ըլլալով՝ միշտ ղեկավարեց ժողովները և ցարգ ինքը կը կառավարէ ի բացակայութեան ցկեանս նախագահին: 1913ին՝ անդամ անուանուած էր Հայկական Պատուիրակութեան վսեմ. Պօղոս Նուպարի նախագահութեամբ:

Վսեմ. Եազուպ Արթին փայա Եղիպտոսի Հ. Կաթողիկէից նահապետն ըլլալով, ազգային ժողովին ամէն ձեռնարկներուն աջակցած է և Դեր-Նախագահի հանգամանքով՝ միշտ օգտակար կ'ըլլայ: Գիտնական փայան հրատարակած է շատ մը հմտալից գրքեր, որոնցմէ յիշեմք 1883ին տպուած Կալուածական Ահիականութիւնը յեղիպտոս. 1889ին տպուած է՝ Հասարակաց Կրթութիւնը Եղիպտոսի մէջ: Ունի նաև հատորաւոր երկեր Եղիպտոսական Զորքորի. Արևելքի մէջ գործածուած կերտնակներու Ուսումնասիրութիւնը և ուրիշ բազմաթիւ գրութիւններ: Իբրև հայրենասէր և ազգասէր հայու տիպար, անընդհատ հայկական որ և է բարեգործական միութիւններու մասնակցելով, սատարելով, ուսումնաստեղ և չքաւոր անձերու մեկենաս կանգնելով, Եղիպտոսի Հայ կաթողիկէից այս բարեպաշտ և պատկառելի նահապետը համայն հայութեան տէրը և վստահութիւնը գրաւած էր, որ այնքան իմաստութեամբ և խղճատուութեամբ ազգային ամենէն ծանր և պատահանատուական յանձնարարութիւնները գործադրելով, իբրև Ամով վսեմ. Պօղոս Ն. Փայայի, մեր ազգային պատմութեան մէջ անմահական յիշատակներ ձգելու արժանիքն ունի:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան պաշտօնական ամսաթիւրը, որ կը պարունակէ նորանոր և գիտնական տեղեկութիւններ, իր տարեկան բաժնեդիրն է Քր. 6 կանխիկ. գիմել Redaction de la revue « Mioutinn » 33 Rue Madabegh LE CAIRE

Իսկ Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամակցելու համար՝ գիմել, Conseil d'Administration Centrale de l'Union Générale de Bienf. Arménienne B. P. 1079, LE CAIRE